

ALGUNES INFILTRACIONS DEL LÈXIC OCCITÀ EN EL DOMINI LINGÜÍSTIC CATALÀ

Si les llengües literàries constitueixen entitats ben definides, no es pot dir el mateix dels conjunts de dialectes que corresponen a cadascuna d'elles.

Encara que la frontera lingüística catalano-occitana hagi estat objecte d'estudis de valor excepcional, com el del Prof. Fritz Krüger,¹ els occitanistes no s'avenen a reconèixer el seu traçat : per exemple, Jules Ronjat² fa del capcirenç una parla occitana, mentre el senyor Loïs Alibert³ el concedeix al domini català.

La veritat és que els fets característics de l'una i de l'altra llengua estan separats per línies isoglosses que no coincideixen perfectament, i que deixen entre elles un nombre considerable de parles de transició. Aquestes parles podran ésser relacionades amb l'una o l'altra de les llengües, segons que presentin una majoria de criteris específics de l'una o de l'altra.

Amb tals reserves considerem que la frontera lingüística catalano-occitana es confon pràcticament amb la frontera històrica del Llenguadoc i Catalunya. Però queda entès que d'una part i de l'altra d'aquesta frontera, trobarem fenòmens lingüístics de tot ordre, que han ultrapassat el límit teòric.

Entre aquests fenòmens hem destriat algunes infiltracions del lèxic occità en el domini lingüístic català per a fer-ne l'objecte de la present nota. Les nostres investigacions particulars ens han permès de precisar poble per poble el traçat de cada isoglossa.

Com calia esperar per les discussions que ha promogut, la comarca del Capcir (pobles de Puigvalador i Riutort, Font-rabiosa, Ral i Odelló, Formiguera, els Angles, Matamala) pertanyent a la conca de l'Auda, ha estat par-

1. FRITZ KRÜGER, *Sprachgeographische Untersuchungen in Languedoc und Roussillon* (Hamburg 1913).

2. JULES RONJAT, *Grammaire istorique des parlers provençaux modernes* (1930-41).

3. LOÏS ALIBERT, *Grammatica occitana* (Tolosa 1935).

ticularment accessible a les influències septentrionals. No crec que hagin vingut per la vall de l'Auda mateixa, que ofereix massa dificultats geogràfiques, sinó pel Donezà i per la collada de les Ares.

La divergència amb el català — i l'acord amb l'occità — pot referir-se a les diferències d'arrels o de tractament de les arrels.

Per exemple, el capcirenç ofereix **kutélj** (llat. CULTELLU) i **tet** (llat. TECTU) en lloc del català **gɛnibet**, *ganivet* (germ. KNIF + suf. -ITTU amb sonorització de la κ inicial⁴) i **tɛplát**, *teulat* o *teulada* (llat. TEGULATU, derivat de TEGULA *teula*). Els punts de partença romànics diferien.

Però, amb el mateix punt de partença romànic, el capcirenç ha seguit l'occità per obtenir **kállɛ** (germ. *QUACCOLA) i **digò(s)** (llat. NEC UNU), mentre el català feia **gwállɛ**, **gállɛ** o **góllɛ**, *guatlla* (amb sonorització de la κ inicial) **ningú(s)**, **dingú(s)**, *ningú* (amb dilació interior de la nasal inicial).

A l'est del Capcir, el coll de Jau (1513 m.) ofereix, entre els massissos del Madres i del Dormidor, una facilitat relativa de passatge cap a les valls conflenteses de Noedes i de Molig. Aquesta facilitat ha permès l'extensió, a una part del Conflent, de fenòmens occitans que senyoregen també el Capcir.

Per exemple, el gw-romànic ha perdut tot rastre d'apèndix labio-velar: trobem la forma **gɛrdá** enfront del català **gwɛrdá** o **gurdá**, *guardar* (germ. WARDŌN), i l'*arada* és designada amb el nom d'**ɛrájɾɛ** (llat. ARATRU), veí geogràfic de les formes catalanes **ɛrádɛ** (llat. ARATA), **ɛjɾɛ** (llat. AGINA), **láɾɾɛ** (llat. LABORA) i **ɛpɛ** (llat. *AD-PARIU). El domini de **ɛrájɾɛ** resulta molt més extens que el de **gɛrdá**.

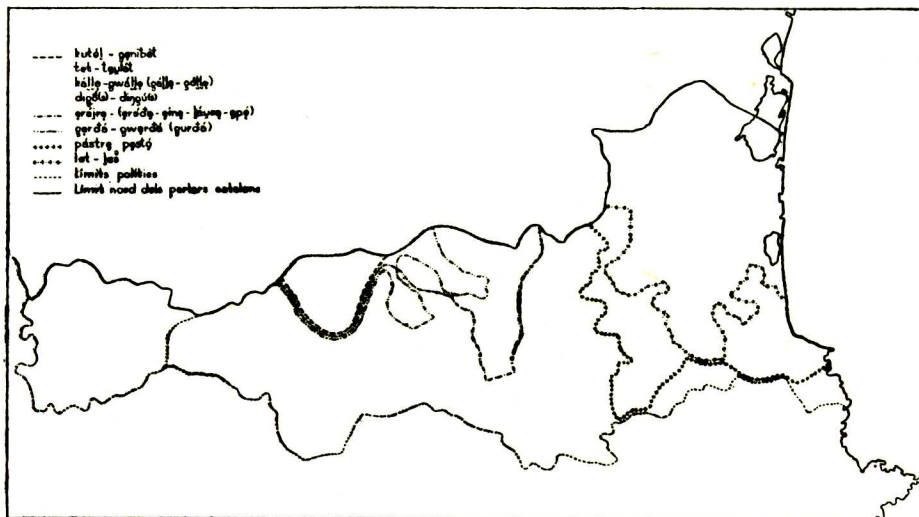
Fora d'aquestes infiltracions del Capcir i de l'alt Conflent, que tenen el seu origen a les comarques occitanes del Donezà i del país de So, se n'han produïdes d'altres més a l'est, cap al Rosselló, provinents del Fenollet, del Peirapertusès i del Narbonès. Han emprat els cursos de l'Aglí i dels seus afluents, a través de les Corberes orientals.

És així que l'occità **lɛt** (germ. LEID) ha substituït el català **lɛs̄**, *lleig*, en la major part de la plana rossellonesa. La substitució deu ésser prou recent, puix que illots de pobles rossellonesos usen encara **lɛs̄** (Vilanova de la Raó), i això fins al peu de les Corberes (Espirà de l'Aglí, Baixàs). Notem que, més a l'oest, la forma **lɛs̄** s'estén a les comarques occitanes del país de Foix, del Donezà i del país de So.

Amb un poc més d'extensió cap als turons dels Aspres i a la baixa vall del Tec, el Rosselló empra **pástrɛ** (llat. nominatiu PASTOR) en lloc del català comú **pɛstó**, *pastor* (llat. acusatiu PASTORE). Aquí també sembla que es tracti d'una adquisició posterior al segle XVII i vinguda amb els ramats pels

4. ENRIC GUITER, *Étude sur la sonorisation du k initial dans les langues romanes*, RLR, LXIX (1940-1947), 66-79, 169-171.

camins de transhumància. En efecte, **pástrę** designa únicament l'home que guarda actualment les ovelles; però en expressions antigues trobem **peštó**; ex. : *l'adoració dels pastors*. Notem que, al Llenguadoc, **pástrę** és una forma mediterrània; cap al Pirineu, l'oest del Fenollet ja comença de dir **peštú**. S'ha de comparar amb els usos de **peškájrę** (llat. nominat. PISCATOR) i de **peškędó**, *pešcador* (llat. acus. PISCATORE).

Mapa I

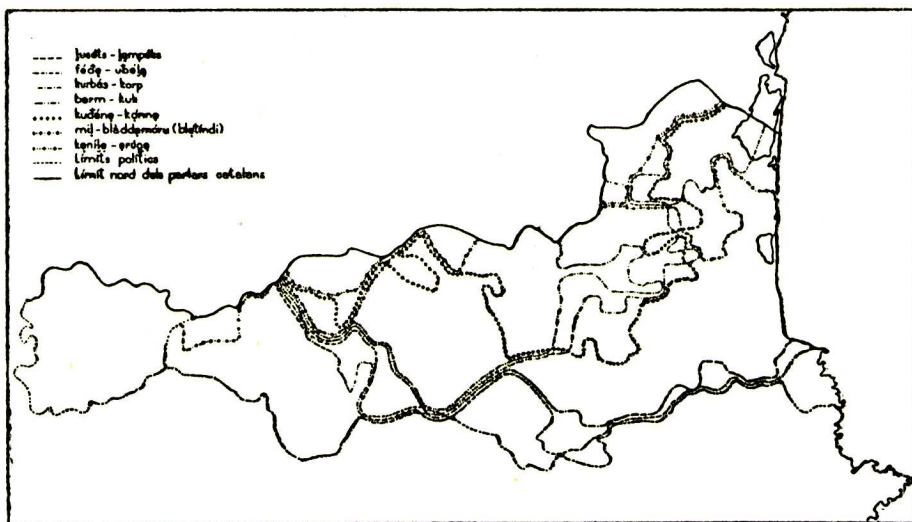
Els fets precedentment esmentats forneixen el tema del mapa I. Subratllem que es tracta d'infiltracions de dues classes diferents, l'una totalment independent de l'altra : Donezà-So→Capcir-Conflent d'una part, Narbonès-Fenollet→Rosselló d'altra part.

Anem a veure ara formes que s'han establert (mapa II) simultàniament tant a la zona de l'est com a la de l'oest.

L'estudi de mots com **kęnįę** (llat. *CANICULA), **mį** (llat. MILIU), **berm** (llat. VERME), emprats en lloc de **ęręjrę** o **uręjrę**, **eruga** (llat. ERUCA), **bláđę-móru** o **blęđindį**, **blat de moro** (germ. BLÂD), **kuk**, **cuc** (llat. COCCU), és particularment interessant perquè presenten cadascú dues àrees isolades, l'una a Capcir-Conflent i l'altra al Rosselló septentrional. Ens demostren, doncs, que el pas de la frontera catalana s'ha fet de manera totalment independent, encara que sigui per un mateix mot, cap a la vall inferior de l'Aglí i cap a la vall superior de l'Auda.

Notem que en tots aquests préstecs, el vocalisme àton, tan característic, del català, ha substituït el de l'occità; la vocal neutra *ə* ha pres el lloc de, totes les vocals *a* o *e* primitives. Així, *kənʃə* respon a *kanʃa* o *kanʃo*; *ɛrɑ̃rə*, a *arɑ̃rə*; *gərdɑ̃*, a *gardɑ̃*; etc.

És clar que la introducció a la zona catalana de *mɪj* no s'ha fet de comarques occitanes on la *j* final havia perdut la seva palatalització (País de Foix

Mapa II

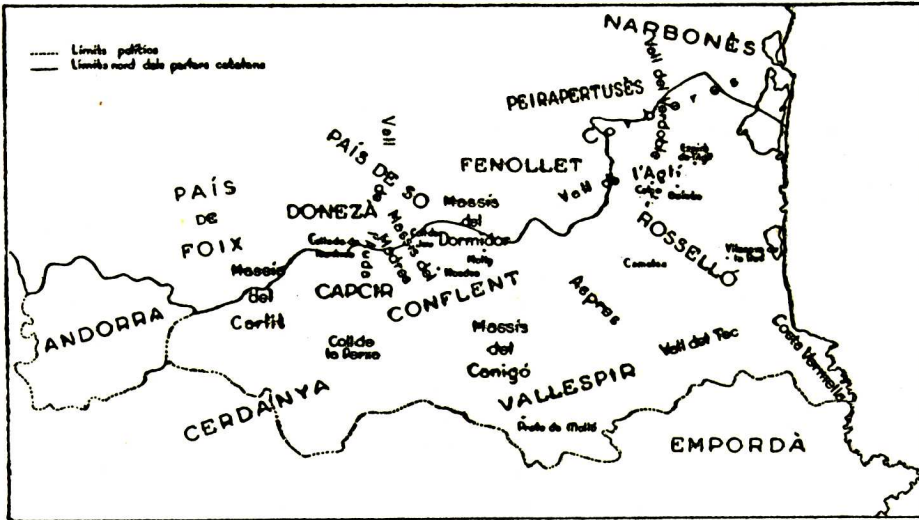
i Narbonès : *mɪj*). La de *berm* ha hagut de produir-se abans de la reducció consonàntica d'aquest mot en *bem* (Donezà) o en *ber* (altres comarques frontereres).

En el curs de la seva extensió, les dues àrees, conflentesa i rossellonesa, d'un mateix mot occità han pogut aproximar l'un a l'altre els seus límits. Per exemple, en el cas de *berm*, la zona conflentesa s'estén fins a Cameles, al sud de la Tet, i la zona rossellonesa fins a Calça, deu quilòmetres més al nord. Estan separades únicament pels pobles de les vores de la Tet. Es pot imaginar fàcilment que les dues zones entrin en contacte amb el guany d'un o dos pobles, i constitueixin des de llavors una zona única. Creiem que aquest procés s'ha produït en els casos que anem a veure d'ara endavant.

Un diminutiu del llatí *CUTIS* 'pell' ha designat en un moment donat 'la pell del porc'. Els pobles ibèrics han escollit *CUTINA* (port. *cōdea*, cat. *cotna*); els pobles cèltics i itàlics *CUTINNA* (fr. *couenne*, occ. *codena*, it. *cotenna*). La presència d'una *n* o de dues, fent la segona síl·laba breu o llarga, determi-

nava el pas de l'accent tònic a la primera o a la segona vocal. Fonèticament tenim en català **kõnnɛ** o **kúnne**, en occità **kudéno** (en occità la *n* doble es redueix sense palatalització).

Constatem que la forma occitana **kudéno**, catalanitzada en **kudéne**, ha guanyat el Capcir, el baix Conflent pel coll de Jau, el Rosselló occidental per la vall de l'Agll i del Verdoble, i que aquestes dues últimes zones s'han

Mapa III

fos en una de sola, que ha empentejat la seva frontera fins als Aspres meridionals, a la mateixa porta del Vallespir.

Un cas anàleg és el del mot *corb*. El seu nom llatí *CORVU* ha estat conservat pels pobles ibèrics i pirinencs (port. *corvo*, cat. *corb*, esp. *cuervo*), però els pobles cèltics li han afegit sufixos *-ELLU* o *-ACIU* (fr. *corbeau*, occ. *corbas*). L'occità, sota les formes **kurbás** o **eskurbás** (amb aglutinació d'un vell article *es*), ha regolfat el català **korp** o **gorp** (amb sonorització de la *κ* inicial). La seva extensió oriental és aproximadament la de **kudéne**, però a l'oest ocupa tot l'alt Conflent fins al coll de la Perxa.

Arribem, en fi, a dos mots occitans que tenen la màxima extensió en territori català; es troben en el Capcir, el Conflent, el Rosselló i en quasi tot el Vallespir, fora del cantó de Prats de Molló.

El terme **fédɛ** (llat. *FOETA*) designava inicialment qualsevol femella en gestació. En les regions que ens interessen, ha pres el sentit d'*ovella* (llat. *OVICULA* dim. d'*OVIS*), pronunciat **uélɛ** al sud (Costa Vermella, Empordà,

Vallespir), **ubéle** (Cerdanya) o **aubéle** (Andorra) a l'oest. La comarca occitana del país de Foix posseeix també **aubéja**.

El nom llatí del *llampec*, **FULGUR**, ha estat totalment abandonat. Els països ibèrics i pirinencs l'han reemplaçat per derivats del mot grec passat al llatí, **LAMPAS**, significant 'la llàntia' (port. *relâmpago*, cat. *llampec*, esp. *relâmpago*). Però, al nord de les Corberes, havien escollit un derivat del llatí **LŪCE**, significant 'la llum', amb el sufix **-ITTU**. Ha donat **jusét** en occità, **jösét** al Capcir i **jusét** en zona pròpiament catalana.

Veiem, doncs, que el lèxic occità s'ha pogut introduir en zona catalana sobretot al Capcir, i, més escassament, al Conflent pel coll de Jau, i al Rosselló per la vall de l'Aglí. El massís del Carlit i el del Canigó han constituït barreres eficaces a la penetració, protegint respectivament la Cerdanya i el Vallespir. Un o dos mots comencen de contornar aquestes barreres, sigui pel coll de la Percha (**kurbás**), sigui pels Aspres (**juséts**, **fédès**).

Hauríem pogut donar més exemples : els que hem escollit basten per a mostrar les direccions de la infiltració dels vocables occitans, i els molls de resistència amb els quals va topar.

Aquests fenòmens no indiquen una regressió del català davant de l'occità, sinó inevitables fets de transició fronterers; es podria escriure un article no menys documentat sobre les infiltracions del català en el domini lingüístic occità.

ENRIC GUI TER

Universitat de Montpeller.